

Б Е С Т

Іскендер Пала

СТАМБУЛЬСЬКИЙ ТЮЛЬПАН

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2025

Питання 1

ЧИ МАЄШ ТИ МЕЖУ ЖЕРТОВНОСТІ?

«Діти Лайхара!¹ Це батьківський дім. Тут немає ні твого, ні мого. Ми всі — брати. Народжені від однієї матері і від одного батька вбивають один одного, а діти Лайхара, які не знають свого роду-племені, тримаються купи, вважаючи себе одним цілим. Коли завдали болю твоєму братові, ти відчуваєш його у власному тілі. Ті, хто за життя ввійшли у цю сорочку, не побачать один одного до самої смерті. Це єдність у двоїстості. Він твоя права рука, а ти — його ліва. Один бачить те, що знаходиться праворуч, інший — те, що ліворуч. У вас спільне тіло і дві голови. Ви бачитимете і дбатимете один про одного все життя. Тут усе спільне. Спочатку трішки, а потім більше й більше, щоб вистачило всім. Казан один на всіх і прогодує кожного... Аль-Фатіха».

Це була церемонія братання двох хлопців, які щойно прийшли до кюльхану² хамаму Гедікпаша. У світлі триногого канделябра стояли двоє хлопчаків, які мали стати братами. Старшому було щонайбільше чотирнадцять, а молодшому — десять. Кухар кюльхану, який опікувався піччю і всім, що її стосувалось, приніс сорочку Лайхара, яка мала дві горловини і два рукави. Він привселюдно роздягнув

¹ *Лайхар* — у перекладі з фарсі — любитель вина, п'яниця.

² *Кюльхан* — від тур. *kül* (попіл) та *han* (заїжджий двір, караван-сарай). Приміщення, де були розташовані печі, в яких гріли воду для громадських бань-хамамів. У кюльханах часто жили представники маргіналізованих верств населення, які обслуговували печі, прибирали вулиці, жебракували, крали і т. ін. Мешканців кюльханів називали кюльханджи. Старшого по кюльхану — кюльханджибаба. До кюльхану приймали одиноких чоловіків і хлопчиків — круглих сиріт, починаючи з 11—15 років. Хлопчикам влаштовували посвяту до братства кюльхану, одягаючи на них одну на двох сорочку, яка мала дві горловини і два рукави.

хлопців наголо, одному сховав праву руку, іншому — ліву, і зрештою з'явилась одна людина з двома головами і двома руками. Одяг, в якому хлопці прийшли, одразу ж віддали на продаж на ринок лахмітників, а гроші мав отримати власник кюльхану. Старший по кюльхану — кюльханджибаба — розвернувся до вогнища, прочитав молитву «Аль-Фатіха», а молоді хлопці, які не знали жодної сури, разом сказали «Амінь!». Після цього в кюльхані почалося частування. Це була проста їжа — рис та халва, — яку новоявлені брати, одягнені в одну сорочку, назбирали на базарі по людях. Перед тим вони три дні ходили в порваних брудних шальварах, а потім кожному тицьнули в руки по торбі і головний по кюльхану дав їм настанову:

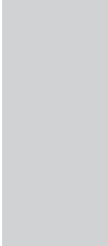
— Не переймайся, якщо тебе виженуть з крамниці, куди ти зайшов; не стидайся, якщо тебе спробують вдарити за те, що ти просиш їсти, не бійся бути нахабним. Проси. Якщо не дають, проси ще раз. Якщо знову не дають, проси ще і ще. Проси де завгодно і за першої-ліпшої нагоди. Скигли, благай, липни до крамнички, як муха, і ніколи не здавайся. Якщо хтось спробує тебе побити — відбивайся, занурюйся поміж покупців, ховайся, продирайся знову і знову. А як будуть відмовляти, будь ще наполегливішим.

Того дня частування видалось доволі багатим. Усі мешканці раділи, сподіваючись, що ці молоді хлопці стануть у пригоді їхньому кюльхану. Тоді вони мали б менше роботи і більше часу для розваг. Брати вивільнились із сорочки Лайхара і сиділи за столом напівголі, і коли хтось з присутніх казав: «Брате, я горю!», йому пропонували крижане вино з глека, рис і солодощі. Після частування почався обряд, і новоспечені брати вигукнули: «Заради нашого султана Лайхара!» і скріпили договір, випивши склянку «крові півня». Після цього взяв слово кюльханджибаба:

— Не можна сказати «ні» наказам, які тут дають. Якщо ми відріжемо від вас шматки м'яса, зробимо з них кебаб і подамо до вина, ви й рота не роздкрієте. Ви згодні?

— Так, Баба¹, ми згодні!

¹ Баба — у перекладі з тур. батько, а також ввічливе звернення до старшого чоловіка.

Питання 2

ЩО ВІДЧУВАЄ ТОЙ, ХТО ПРОГРАВ?

Теплий вечірній вітерець змішав запахи жасмину і базиліку. Вони розчинились один в одному в глибоких обіймах. Хлопець здригнувся, коли кучері його коханої вперше доторкнулися до його щоки, і спитав:

- Ти бачиш світло?
 - Ти говориш про те світло, яке ніколи не згасає?
 - Так! Воно, як і ти, залишається в моєму серці...
 - Невже я буду світлом у твоєму серці назавжди?
- Сльози накопились їй на очі.

* * *

Дівчина затремтіла, коли її рука вперше торкнулася руки коханого, і спитала:

- Тобі подобаються тюльпани?
- Ти про тюльпани кольору твоїх щічок?
- Ні, я говорю про квіти кольору мого кохання. Фіолетові.

Ніжними пальцями вона поклала в долоню хлопця цибулинку тюльпана. Та була подвійна, тобто це були цибулинка-близнюки. Ніби два тіла, які обіймають одне одного. З очей дівчини знову скрапнула сльоза.

Тоді море ще не знало, що його приваблює повний місяць. Та й звідки б воно це знало?

* * *

Вона була як приховані перли. Коли люди говорили про прекрасних німф в раю, можливо, вони описували саме її зовнішність:

чорні брови, темні очі в обрамленні довгих вій, чиста біла шкіра, високий зріст, тонка шия, заплетені коси, які падали на спину, привітна і ввічлива.

Вона плакала від щастя в обіймах юнака, який притиснув її до себе ще сильніше, відповідаючи на її питання. Вдалині було чути, як кричать нічні птахи, а на небі незгасно світили зірки.

Всю ніч юнак вдивлявся в її розпашіле обличчя, незважаючи на нічну прохолоду, милувався витонченістю її очей і невинністю її щічок і постійно повторював її ім'я:

— Накшигюль¹, ти — мій скарб, — промовляв він. — Накшигюль, ти — моя доля і моє видіння. Накшигюль, ти — мій сон наяву. Накшигюль...

Тієї блаженної ночі попереду хлопець бачив лише щастя. Всю ніч він не зімкнув очей і весь час осипав її дрібними поцілунками, насолоджувався ароматом її волосся і вивчав пальцями її обличчя. «Ти любов усього мого життя, моя принцеса, твої уста неначе пуп'янки, а щоки схожі на троянди», — шепотів їй щомиті і думав, чи заслуговує на таке щастя.

Для першої шлюбної ночі було дивом, що двоє закоханих увесь час розмовляли й шепотілися. Переплетіння двох тіл разом з поєднанням слів і душ видавалось надмірним. Але хіба мета шлюбу — це не поєднання і гармонія двох душ, а не тіл? Вже почало світати, коли вони поснули, заплющивши очі в обіймах одне одного, втомлені від кохання і сліз.

* * *

Прокинувшись, Шахін відчув, що досі перебуває між сном і реальністю, на його устах щаслива посмішка, а в очах — безкінечне кохання. Він вдихнув аромат волосся Накшигюль, яка лежала в його обіймах, і почав шепотіти їй на вушко слова кохання. Цієї ночі вони засинали разом, їхні тіла стали одним цілим і поснули

¹ *Накшигюль* у перекладі з тур. *накши* — вишитий, вишивка, *гюль* — троянда.

разом, і молодята прагнули спільно почати перший день свого подружнього життя.

— Любов моя, Накшигюль! Кохана!

Але дівчина спала глибоким сном і не прокидалася. Шахін торкнувся рукою її обличчя, підняв волосся і поцілував у чоло. Але вона все одно не прокинулась. Її обличчя було холодним, наче лід. Він хотів узяти її за плечі, щоб розбудити. Несподівано відчув під ковдрою пустку, ніби жінки, яку кохав, більше не було в його обіймах, а їхній шлюб був маревом. Відкинув ковдру.

— Накшигюль!!!!

Питання 3

ХТО МОЖЕ ЗНАТИ ПРО КОХАННЯ, ЯКЕ ПЕРЕБУВАЄ МІЖ ПЕКЛОМ І РАЄМ?

— Юсуфе! Вчора на базарі я купив оливкової олії на десять золотих монет. Олійник дав мені десять пляшок, наповнених по самі вінця, десять пляшок напівповних і ще десяток пустих, коли не було чим давати решту. Коли повернувся додому, я вирішив розділити олію між трьома дружинами. Однак я не мав вагів і не знав, як саме розділити між ними олію, не зумів це зробити й на око, отже, вирішив, що по справедливості розділити не вийде, і облишив цю справу. Я не знав, що мені робити.

— Візьми десять напівповних пляшок і перелий з них олію у п'ять порожніх. Тоді кожна жінка отримає по п'ять пляшок олії, а п'ять спорожнених віддай мені.

— Благословенний твій розум, Юсуфе! За що я тебе так сильно і люблю. Ти розумний, вихований, турботливий. Гаразд, а скажи-но мені, будь ласка, музика сантуру,¹ яку ми чуємо, виконана в якому макамі²? Зіргюле чи Аджемаширан³?

— У макамі Шехназ⁴, лікарю-ефенді?

¹ Сантур — іранський струнний музичний інструмент роду цимбал.

² Турецький макам — система типів мелодій в турецькій класичній та народній музиці, яка передбачає ладовий звукоряд. Макам може існувати як окремих текстомузичний твір, написаний у відповідному ладі. Кожен макам має унікальну інтервальну структуру і мелодійний розвиток.

³ Зіргюле та Аджемаширан — одні з основних маканів у турецькій народній музиці.

⁴ Шехназ — тут комбінований музичний макам, який має низхідний характер.

- Забудь на мить про Шехназ¹, довір мені свій розум, Юсуфе!
- Коли з'явилася Шехназ, це було багато років тому, я втратив розум... А тепер він повертається й одразу йде...
- Поговорімо трохи про переходи макамів?
- Коли всі переходи досягають Шехназ, усі твої імпровізації і увертюри ніби вриваються у мою свідомість, і тоді я стаю спантеличений... Мені потрібно бачити, а не говорити.
- Я образився, але, Юсуфе! Схаменися і нумо трохи поговоримо. Поговоримо так, щоб з'явилася можливість, завдяки якій ти зможеш бачити. Послухай ці звуки старовинного інструмента тамбура, в якому ладі він звучить?
- Шехназ, мій лікарю! Відведіть мене до Шехназ!
- Якщо ти такий впертий, то давай продовжимо із Шехназ. Чому ти її не захистив того дня, коли ви сиділи під деревом і їй на коліна впала змія?
- Я настільки був заворожений спогляданням Шехназ, що навіть не помітив змію.
- Ти навіть не спробував продемонструвати дівчині власну сміливість?!
- Як би там не було, лікарю-ефенді, але змія таки зрозуміла мене.
- Зрозуміти то зрозуміла, але після того, як Шехназ оніміла від страху!
- Шехназ приходила до мене вночі, ми говорили, вона не німа.
- І що вона тобі сказала?
- Мій Юсуф.
- А ще що?
- Знову сказала: «Мій Юсуф».
- Гаразд, що ще?
- І ще декілька разів повторила: «Мій Юсуф».
- А ти ж що зробив?
- Я відповів: «Моя Шехназ».
- А потім?

¹ Шехназ — тут жіноче ім'я (у перекладі з фарсі — скромна).

ЗМІСТ

Головна квітка Сходу. <i>Наталя Талалай</i>	3
Передмова.....	5
Вступ	11

Розділ І

ВБИВСТВО У 66 ПИТАННЯХ

(Жовтень 1729 року)

Як і заведено, історія має двох героїв

Питання 1. Чи маєш ти межу жертвовності?	15
Питання 2. Що відчуває той, хто програв?	17
Питання 3. Хто може знати про кохання, яке перебуває між пеклом і раєм?	20
Питання 4. Високоповажний Візіре! Давай подивимось, наскільки ти розумний	27
Питання 5. Чому продали особняк Інджилі?	34
Питання 6. Усьому причина кохання, чи не так?	43
Питання 7. Хвилина триває сто років?	51
Питання 8. Це одяг вашої дружини?	60
Питання 9. Накшигюль зарізали живцем?	64
Питання 10. Його привезли, щоб убити чи показати смерть?	71
Питання 11. Навіщо шукати притулок серед безіменного натовпу кюльхану?	74
Питання 12. Який кравець це пошив?	79
Питання 13. Що значить: особняка немає на місці?	81
Питання 14. У чому таємниця цибулини тюльпана?	88
Питання 15. Чи зміг візир розгадати головоломку?	93
Питання 16. Кому дістанеться голова, яку хоче султан?	100

Питання 17. Як ляльковод став іграшкою?	106
Питання 18. Про що ви говорили з султаном, ефенді?	108
Питання 19. А ви впевнені, що він мертвий?	112
Питання 20. Чому Аслан-ага пішов до Томрука Еміні?	116
Питання 21. Чому ти надіслав мені відрізану голову?	121
Питання 22. Цвинтарі дають прихисток лише померлим містянам? ...	124
Питання 23. Чи може цибулина тюльпана коштувати сто п'ятдесят золотих?	132
Питання 24. Хто змастить ліками рану султану?	140
Питання 25. А хто покладе ліки на рану візира?	144
Питання 26. Як воно, коли потрапляєш з дощу та під ринву?	147
Питання 27. Хто ця струнка красуня, яка спускається з гори Каф?	151
Питання 28. Чи ранив серце Крапля смутку?	159
Питання 29. Шейху-ефенді, чи можна мені роздягнутися?	166

Розділ II

СТАМБУЛ — ЦЕ МІСТО, ЯКЕ...

(Травень 1730 року)

*Нехай буде небагато речей, яким ти радієш,
і ще менше тих, за якими сумуєш втрачаючи*

Питання 30. Кому я надам перевагу — келиху, троянді чи тобі?	173
Питання 31. Що допомогло повернути закоханого з його уявного світу?	178
Питання 32. Ця торба з таємницями з морського дна?	187
Питання 33. Якщо покласти під ноги все, чого не знаєш, чи можна торкнутись головою неба?	190
Питання 34. Якого кольору Крапля смутку?	194
Питання 35. Чи може бути цивілізаційна відмінність між тюльпаном і тюрбаном?	200
Питання 36. Чи запалюють вогонь на Навруз?	207
Питання 37. Невже за невинну кров ніхто не відповість?	212
Питання 38. Навіщо ти запалив вогонь у чаші?	218
Питання 39. Що сталося з Дзигією Ю-Ю?	222
Питання 40. Бути поруч з візиром безпечно чи небезпечно?	229
Питання 41. Хто і навіщо його викрав?	232
Питання 42. Спасіння немає?	240
Питання 43. Хто дав наказ полювати за Шахіном?	246
Питання 44. Якою була ціна запізнення на полювання на лева?	247
Питання 45. Яке питання тривожить серце султана?	257

Питання 46. Як уберегти Краплю смутку?	262
Питання 47. Невже у вас немає фіранок на вікнах?	269
Питання 48. Чи можна знайти вбивць за допомогою книжок про квіти?	274
Питання 49. Яка квітка була в останньому горщику?	278
Питання 50. Що зробив би дєрвіш, якби дізнався, що він шєхзаде?	284
Питання 51. Чи може одна людина мати дві подоби?	289
Питання 52. Сльози того, хто плаче за Краплею смутку, течуть з очей чи з серця?	293
Питання 53. Хто програв, а хто виграв?	298
Питання 54. Серця щасливі чи розбиті?	306

Розділ III РОЗВ'ЯЗКА. ТЕМНИЙ БІК РЕВОЛЮЦІЇ (Вересень 1730 року)

Щоб заступитися за винних, перемоги достатньо

Питання 55. Чи хоче прокинутись людина, яка спить у трояндовому саду?	311
Питання 56. Хто ці знедолені, які граються з вогнем і кров'ю?	325
Питання 57. У давнього друга з'явилися нові секрети?	334
Питання 58. Що ти сказав?	344
Питання 59. Хто це?	354
Питання 60. Що підказує серце?	369
Питання 61. Для кого ця пастка?	373
Питання 62. У який бік повіють вітри долі?	380
Питання 63. Ти пам'ятаєш?	385
Питання 64. Як ти міг це зробити, як?	398
Питання 65. Хіба ніч блаженної насолоди не варта тридцяти блискучих перлин?	406
Питання 66. Як вам ця історія?	420
Післямова	426